

ungarske regerings naturlige, af professor Scharff fremhævede uvillie mod nationalitetsprincippet. Iøvrigt må man henvise læserne til de to afhandlinger og til dr. Wincklers korte gensvar til professor Scharff i samme årgang af det slesvig-holstenske tidsskrift, der jo berører problemer af interesse også for dansk historie.

Professor Scharff omtaler s. 239, at forfatteren til en i en tidligere afhandling af dr. Winckler benyttet artikel i Times 9. nov. 1878 har vist sig at være C. St. A. Bille. I Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark IV (1959), s. 472, jfr. s. 480, nævnes det, at påvisningen af Billes forfatter-skab findes i en utrykt afhandling af K. H. Jørgensen. Den er nu offentliggjort i Festskrift til Astrid Friis (1963); forfatteren har i mellemtiden ændret sit navn til Vohn.

Poul Bagge.

Den amerikanske historiker dr. Alan Simpson har i *The Wealth of the Gentry 1540-1650. East Anglia Studies* (Chicago and Oxford Univ. Press, 1961, ss. VII + 226) ydet et interessant bidrag til belysning af gentryens kaar i et nu saa stærkt omdebatteret aarhundrede af dens eksistens. Tawney har villet gøre tiden fra midten af 16. til midten af 17. aarh. til Gentryens. For saa vidt dens fremgang i velstand — fremfor højadelens — angaaer, er det, som vides, nu omstridt.

Det har mindre været dr. Simpsons maal at tage et standpunkt end ved monografier at belyse 'wie es eigentlich gewesen'. Det er hans opfattelse, at man hverken i den ene eller den anden lejr har kunnet ytre sig med bevisers autoritet, dertil er økonomiske biografier alt for faa i tal. Medens han til almindelig orientering om hele spørgsmaalet henviser læseren til J. H. Hexters artikel "Storm over the Gentry"¹ — som han kalder en af "the ablest general reviews" (s. 2) — vender han sig selv til det, der for ham er hovedsagen: mangelen paa virkelig bevisførelse. Man har, skriver han, lige fra fremkomsten af Lawrence Stones artikel "The Anatomy of the Elizabethan Aristocracy" med talent fortrinsvis nyttigt berettende kilder, som vel ikke kan afvises, som naar det gælder Sir Thomas Wilsons "State of England", eller hvor det gælder forskellige memoirer, men som dog frem for alt er repræsentative for aspekter af samtidens opfattelse og let kan akcentuere en enkelt side af et økonomisk kompleks. Hvem ville, siger han, ikke foretrække nogle regnskaber. Man ved dog meget vel, at saadanne er

¹ Nu genoptrykt i *Reappraisals in History* (1961), ss. 117-49.

sjældenheder. Det er da et held, at forf. fra East Anglia har kunnet nytte nogle stykker. Med udgangspunkt heri har han kunnet forfatte tre økonomiske monografier af "The Rising Lawyer, Sir Nicholas Bacon", "The Rising Merchant, Sir Thomas Cullum" og "The Courtier, Sir Thomas Cornwallis". Endelig giver forf. i et sidste kapitel en indgaaende redegørelse for "The Mere Landlords" kaar i almindelighed. Her skal straks bemærkes, at hverken "The Courtier", hvis karriere ved hoffet var saare kortvarig eller, eller "The rising Merchant", hvis overgang i gentryens rækker faldt sent, kan kaldes gode typeeksempler. Forf. har dog maattet bruge, hvad han har kunnet finde. — Med stædig energi er han gaaet i gang med regnskaberne. I sine principielle betragtninger i "Encounters with Accounts" har han maattet erkende, at noget let arbejde har det ikke været at faa skik paa disse regnskaber. De er behæftet med alle de mangler, som man kender fra andre regnskaber fra denne tidsalder. Paa et punkt har forf. maattet give helt op: der findes ingen regnskaber over hverken indtægt af "Gratuities" eller udgift hertil. En suspect indtægtskilde unægtelig, men en noget nær nødvendig for flere, om de skulle leve af deres embede. I store træk har forf. været i stand til at redegøre for indtægten af godser og ejendomme. Bedst staaer det til med investeringerne.

Vi vender os til enkeltmonografierne. Da der hidtil ikke har foreligget en biografi af Nicholas Bacon, har forf., for at give baggrund udvidet sin økonomiske biografi til en almindelig. — Han har til raadighed haft det righoldige Bacon arkiv, der nu er i Chicago universitets eje. — I en god introduktion redegør han for hvorledes, Nicholas Bacon, den begavede søn af en ikke særlig velstillet yeoman — fjærne slægtninge kunne betegnes som gentlemen — som 13-aarig kom til Cambridge, men ikke fortsatte den destinerede gejstlige bane. I alderen mellem 17 og 22 opnaaede han derimod at komme paa en længere udenlandsrejse, og blev endelig i 1532 indskrevet i Gray's Inn. Skønt han allerede 1533 blev "called to the bar", synes han aldrig at have praktiseret som sagfører, men i 1537 ansattes han i "The Court of Augmentations" et statsdepartement, der administrerede gods, der tilfaldt kronen. Hans niaarige virke her gav ham store fordele. Ogsaa han fik mulighed for at erhverve en lille part af det gejstlige gods, der skulle videresælges. Myndlingeretten, "The Court of Wards", af hvilken han var medlem, "attorney", fra 1547 til 1559 bød ham yderligere lejlighed til at konsolidere sine ejendomsbesiddelser. Hans giftermaal bragte ham tillige betydelige fordele og forbindelser. Gennem det første fik han forbindelser med Londons

City, endda med Gresham familien. Hans andet giftermaal med Anne Cooke fik endnu mere betydning for ham, idet han derigenem blev besvogret med William Cecil. Med Elizabeths tronbestigelse naaede han helt til tops. Naar han i 1559 udnævntes til Lord Keeper, kan han formodentlig takke sin svoger herfor. Ved sin død 1579 var han storgodsbesidder. Hans dygtige administration gav ham en smuk og stigende indtægt. Dr. Simpson har været i stand til med ret stor sikkerhed at kunne redegøre for hans aarlige godserhvervelser i tiden 1540–1579. I aarene 1540 til 1558 androg hans investeringer gennemsnitlig £ 474 aarligt. I de sidste 20 aar af hans liv £ 1143 aarligt. Alt i alt beregnes Bacons udgift til ejendoms erhvervelse til mellem £ 35–40.000. Til bygningsudgifter beregner dr. Simpson dernæst, at Bacon har anvendt ca. £ 6.000, hvoraf Redgrave Hall og Gorhambury Hall naturligvis tegner sig for de største beløb. Af de øvrige store udgifter trækker forf. udgifterne til uddannelse og medgift til børnene frem. Han naar dog kun til det ret beskedne beløb af £ 3135. Endelig nævnes 3 eller 4 besøg af Dronning Elizabeth, der dog ikke synes at have været ruinerende for Bacon. Han har næppe været den mest spendable "entertainer" i kredsen om dronningen. Alt i alt har Bacon formodentlig været en paaholdende mand, omend det næppe direkte kan bevises.

I sin redegørelse for den fremtrædende jurists indtægter sonderer forf. skarpt mellem embedsindtægter, de usynlige indtægter, der hørte til embederne, og endelig indtægterne af hans godser og Londonejendomme. Oplysningen om at Bacon, da han begyndte i the "Court of Augmentations" kun havde en aarsløn paa £ 10 er unægtelig frapperende. Ved hans afgang herfra var aarslønnen £ 70. I the "Court of Wards" var hans aarsløn £ 90. Man behøver ingen nærmere argumentation, men kan blot fastslaa, at af denne aarlige indtægt kan pengene til hans investeringer ikke være tagne. Ud over optagne laan og efterhaanden indtægter af hans godsbesiddelser, henviser dr. Simpson da ogsaa til en indtægt af "gratuities" fra alle og enhver, der ønskede at opnaa et eller andet i de to statsinstitutioner, hvori han var ansat i aarene indtil 1559. Direkte oplysninger om denne indtægts omfang forefindes ikke. Indirekte kan der drages slutninger af en oplysning om, at Bacon selv betalte klækkeligt, da han i 1540 erhvervede Redgrave. Alene til "the chancellor of the Court of Augmentations" betalte han £ 24. Først med sin udnævnelse til Lord Keeper i 1559 opnaaede Bacon en anseelig embedsindtægt. Alt i alt anslaaer dr. Simpson den til £ 1300–1400 aarligt. Da var Bacon selv blevet en holden mand. Medens hans godsindtægter kun kan have andraget

nogle faa pund aarligt i 1540, androg hans indtægt af godser og Londonejendomme £ 1000 i 1559. Hans investeringer fortsatte som nævnt, og 1575 anslaaer dr. Simpson hans fri aarsindtægt til ca. £ 2.479. Denne store stigning i indkomsten maa for uden gennem fortsatte investeringer være fremkommet ved en effektiv gods-administration, der bl. a. medførte, at han som godsejer fik andel i landbrugets større afkastning takket være de stigende priser.

Den bedste parallel til den ekceptionelt dygtige jurist Nicholas Bacon havde indenfor handelsverdenen uden tvivl været Lionel Cranfield. Hans kometagtige bane landede ham sluttelig som højadelig godsejer efter hans forlis som statsmand.¹ Thomas Cullum, hvis regnskab dr. Simpson har fundet frem, stemmer i hans mosaik. Han var født i Suffolk af yeomanslægt, blev lærling hos en Londonklædehandler, en tid hans kompagnon og sluttelig selvstændig. Hans synes frem for noget at være kommet frem ved sin store sparsommelighed. Vistnok har han ogsaa laant penge ud — som for øvrigt ogsaa Lionel Cranfield. Hans lettest tjente penge kom dog sent i hans liv. Det var den indtægt, han opnaaede som "Commissioner of the Excise" i 1640erne. Hans gennemsnitlige aarlige indtægt heraf var £ 1300. Han opgav dette embede 1650, men beholdt sin forretning til 1657, da han flyttede fra London. Medens han 1649 havde investeret penge i Londonejendomme, var det først i 1656 at han erhvervede et gods, som han nu var i stand til at betale med £ 18.000. Her levede han de sidste ni aar af sit liv.

Om godsherren, der sluttelig endda blev baron, kan der derfor selv sagt ikke siges meget. Typiske træk kan dog ses. Regeringsjobbet styrkede hans økonomi, saaledes at han kunne investere i ejendomme og godser. Dette har han formentlig anset for den sikreste pengeanbringelse. Heller ikke et ukendt fænomen nu omstunder.

Dr. Simpsons sidste figur er hofmanden, katolikken, Sir Thomas Cornwallis. Kun i ganske faa aar førte han en hofmands liv. Med Marie den Blodiges død var det forbi. Hofmandstjenesten bragte ham væsentlige økonomiske fordele, men derefter levede han i 45 aar som "a mere Landlord". Hans indtægter af hans godsbesiddelser i løbet af denne aarrække noget nær fordobledes, og demonstrerer saaledes, at en godsejer klarede sig stolt i prisinflationens tid. Det samme demonstreres i slutkapitlet om "The Mere Landlord". Heri gives en række eksempler paa hvilke fortjenstmuligheder det store landbrug havde. Det gælder saa vel for de som specialiserede sig i faareavl og for de, der ved kontraktfornyelser

¹ Se R. H. Tawney: *Business and Politics under James I.* Lionel Cranfield. 1958.

med deres bønder kunne stryge store fortjenester eller sætte den årlige afgift i vejret af de et gods underliggende gaarde, saaledes at de stigende konjunkturer fulgtes op.

Dr. Simpsons undersøgelser synes dog at indicere, at de store godskomplekser til sin forudsætning havde, at der tilførtes kapital vundet ad anden vej, ikke mindst synes statstjeneste at have muliggjort den fornødne kapitaldannelse hos de enkelte.

Astrid Friis.

I »A. A. G. Bijdragen 8° (Afdeling Agrarische Geschiedenis Landbouwhogeschool, Wageningen, 1962) har den ansete hollandske agrarhistoriker B. H. Slicher van Bath publiceret en interessant afhandling: *Accounts and diaries of farmers before 1800 as sources for agricultural history*. Indledningsvis karakteriserer han perioden ca. 1450–1750 som et landbohistorisk tomrum, ofte kun flygtigt omtalt af agrar-specialister på deres vej til nyere perioder med langt rigere kildemateriale, og navnlig oplyses der alt for lidt om landbrugets økonomi. Blandt andre påtrængende opgaver fremhæver van Bath »micro-economic research into the budgets of individual farmers«, og hans afhandling (med let overskuelige tabelbilag) illustrerer på udmærket måde, hvad han forstår herved.

Talmæssigt dominerer de engelske middelalderregnskaber, der omfatter talrige gejstlige og verdslige storbesiddelser, men regnskaber fra fire nordfranske godser i 14. årh. indeholder forholdsvis meget om såvel landbrugsdriften som sociale tilstande. Fra det 16., 17. og 18. årh. findes regnskaber fra godser i Tyskland, Polen, Østersø-egne og Rusland, men de siger intet om driften af de mindre gårdbrug. Af langt større værdi er her enkelte hollandske og engelske kilder, der specielt fremhæves i en kortfattet oversigt over den udbredelse, agrarhistoriske studier på grundlag af regnskaber har fået siden Georg Hanssens banebrydende forskning i Slesvig-Holsten og senere fremkomsten af Thorold Rogers' *History of Agriculture and Prices in England*. Også Danmark og Sverige nævnes i rækken af europæiske lande, hvor agrarhistoriske studier over regnskabsmateriale har haft fremgang i de senere år.

Naturligt nok er van Bath især opmærksom på de få regnskabsførende landmænd, der repræsenterer det mindre eller middelstore landbrug, hvis udøvere jo i reglen ikke var skrivekyndige. Men nordhollænderne (»Friserne«) Rienck Hemmema og Dirck Jansz, den første iøvrigt student fra Louvain, og sydenglænderen